

РАЗБИРАНЕТО ЗА МЕКАСИД ЕШ-ШЕРИА
Съвременна перспектива

UNDERSTANDING
Maqāṣid al-Sharī'ah
A Contemporary Perspective

Musfir bin Ali al-Qahtani

Книги в резюме

РАЗБИРАНЕТО ЗА МЕКАСИД
ЕШ-ШЕРИА: СЪВРЕМЕННА
ПЕРСПЕКТИВА

Разбирането за мекасид еш-шериа: съвременна перспектива (Bulgarian)
Мусфир бин Али ел-Кахтани

Copyright © Center for Advanced Studies and the International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition 1445AH / 2023CE

ISBN: 978-9926-471-93-4 Paperback

Translated into Bulgarian from the English Title:
Understanding Maqāṣid al-Sharī'ah: A Contemporary Perspective
Musfir bin Ali al-Qahtani / Abridged by Wanda Krause

Copyright © The International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition
1436AH / 2016CE
ISBN 978-1-56564-669-8 Paperback

IIIT
P.O. Box 669
Herndon, VA 20172, USA
www.iiit.org

IIIT London Office
P.O. Box 126
Richmond, Surrey
TW9 2UD, UK
www.iiituk.com

ПРЕВОД

Захари Събев

РЕДАКТОР КОМПЮТЪРНА

Селви Мурад

ОБРАБОТКА

Йълдуза и Селмир Паязетович

ДИЗАЙН НА КОРИЦАТА

Мухамед Хасанович

ВОТОН

Център за академични изследвания (CNS)
Marka Marulića 2C, 71000 Sarajevo
www.cns.ba / cns.sarajevo@gmail.com

ПЕЧАТ

Dobra knjiga d.o.o. Sarajevo

Тази книга е защитена с авторски права. Някоя част от нея не може да бъде възпроизвеждана без писменото съгласие на издателите, освен при установено със закон изключение и с оглед разпоредбите на съответните колективни лицензионни договори.

Мненията и гледните точки, съдържащи се в тази книга, принадлежат на нейните автори и не обвързват издателите.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo
28-428.4

QAḤṬĀNĪ, Musfir ibn 'Alī ibn Muḥammad

Razbiraneto za mekasid eš-šeria : s'vremenna perspektiva / Musfir bin Ali el-Kahtani ; prevod Zahari S'bev. - Sarajevo: Cent'r za akademični izsledvanija, CNS, 2023. - 50 str. ; 21 cm

Prijevod djela: Understanding Maqāṣid al-Sharī'ah. - Informacija za avtora: str. 49-50. - Bibliografske bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-471-93-4

1. Sabev, Zahari

COBISS.BH-ID 57413638

Мусфир бин Али ел-Кахтани

РАЗБИРАНЕТО ЗА МЕКАСИД ЕШ-ШЕРИА: СЪВРЕМЕННА ПЕРСПЕКТИВА

Превод
Захари Събев

Сараево, 2023.

Публикацията е издадена благодарение на подкрепата
на Международен институт за ислямска мисъл (ИИТ)

Съдържание

Поредица „Книги в резюме“ на Международния институт за ислямска мисъл.....	7
Въведение	9
Първа глава: Осъзнаването на <i>Мекасид еш-шериа</i> и значението им за съвременните методи за извличане на правни решения (<i>ел-Ифта</i>).....	15
Глава втора: Разбиране за <i>Мекасид еш-шериа</i> чрез културното развитие	25
Глава трета: Осъзнаване на целите и кризата на религиозния екстремизъм.....	31
Глава четвърта: Осъзнаване на целите и тяхното въздействие върху начина на мислене на мюсюлманите	35
Глава пета: Кризата с осъзнаването на целите и нейното въздействие върху социалните действия	41
Заклучение	47
Информация за автора.....	49

Поредица "Книги в резюме" на Международния институт за ислямска МИСЪЛ

Поредицата на Международния институт за ислямска мисъл (ИИТ) „Книги в резюме“ е ценна колекция от ключови публикации на Института, написани в съкратен вид, предназначени да дадат на читателите обща представа за съдържанието на оригинала. Изготвени в кратък, лесен за четене и спестяващ време формат, тези придружаващи резюмета предлагат близък, внимателно написан преглед на по-голямата публикация и се надяваме, че ще стимулират читателите към по-нататъшно изследване на оригинала. *Разбирането за Мекасид еш-шериа: съвременна перспектива* призовава към развиване на юридически усет, който да е фино настроен към висшите цели и задачи на мюсюлманските постановления, чиито цели са формулиране на нова методология в разбирането на низпосланите текстове и реформиране на мюсюлманската мисъл и нейното прилагане.

Авторът обръща внимание на важността на разбирането на различните нива на *мекасид* (цели), включително

разграничаването на първичните цели (*ал-мекасид ел-аслиййе* и вторичните цели (*ел-мекасид ет-табиййе*). Ел-Кахтани твърди, че положителното разбиране на целите на Шериата трябва да доведе до положително човешко и културно развитие в мюсюлманските общества.

Истинската сила на този труд обаче е в това, че авторът прилага висшите цели и задачи към различни области на юриспруденцията, като например, при извеждането и издаването на религиозни постановления (*ифта*), както и към важни социални въпроси и проблеми в мюсюлманските общества като екстремизъм, джихад, повеляване на доброто и забрана на порицаваното, социална промяна, криза на мюсюлманската мисъл, противодействие на религиозната прекомерност, необходимост от отдих и развлечение, гражданство и принадлежност към нацията, разпространение на естетиката и хармонията в исляма, както и ролята на мюсюлманските жени в обществото.

Въведение

Този труд е опит да се приложи науката за *Мекасид еш-шериа* към съвременните нужди. Такъв подход може да се нарече „осъзнаване на целите“, като се има предвид необходимостта да се разберат целите на ислямското право. По този начин можем да постигнем направлявана промяна и ясна реформа, като сме наясно и внимаваме с реалностите, които стоят пред нас. Терминът *мекасид* е множествено число на *мексад* - дума, която изразява редица значения, включително: 1) да се стремя към нещо, да стигна до него, да се насоча към него; 2) правилност на пътя; и 3) справедливост, умереност и избягване на прекомерността. Следователно можем да кажем, че *мекасид* са неща, които Шериятът цели в своите постановления и към които се стреми по пътя, който е балансиран и умерен. Всички постановления и разпоредби имат за цел да реализират дадена полза, да предотвратят определена вреда или да избавят човека от някакво зло или нарушение. Накратко, Шериятът има за цел да изпълни общите цели на щастиято, запазването на реда и законността и довеждане на човечеството до най-висшата степен на съвършенство, доброта и цивилизация. Всичко в законодателството е

свързано с осигуряване на ползи. Накратко, неговата цел е реализирането на ползата, независимо дали е непосредствена или дългосрочна и всички негови забрани се стремят да предотвратят вредата и злото.

Задълбоченото, индуктивно изучаване на шериатското право и основанията за неговите постановления ясно показват, че то утвърждава цели, които насърчават благосъстоянието на човешките същества, както в този, така и в отвъдния свят. Първо, както Аллах ни информира на много места в Корана, Той е ел-Хаким (Всемъдър), а това свойство налага Неговите повели да бъдат постановени целенасочено. Второ, Аллах ни уведомява на много места в Корана, че Той е Всемилоствият, което означава, че Той проявява милост към Своите раби с това, което е сътворил за тях, заповядал им е и е постановил за тях. Трето, има многобройни знамения (айети) от Корана, в които Аллах ни информира, че е направил „това и това“ поради „тази и тази причина“. Четвърто, редица текстове от Корана и пророческата Сунна обясняват някои общи и специфични цели на Шериата, включително целта да се спестят неоправдани трудности на хората. Пето, съществуват общи текстове, които обхващат реализирането на всички ползи.

Съществуват и логически доказателства. Първо, постановленията, лишени от мъдрост и желани цели, могат да бъдат направени само от някой, който или не е запознат с това, което прави - което, разбира се, не е приложимо за Този, Който притежава знание за всичко, или не е в състояние да постигне такива цели, което е невъзможно в случая с Този, Който има власт над всичко. Второ, съвсем разумно е да се твърди, че Аллах се грижи за благополучието на Своите раби. Трето, Аллах е дарил с почит човешката раса, благодарение на което хората имат способността да постигат лично благополучие. Четвърто,

общопризнато е, че ако една система няма за цел да доведе до полза или да предотврати вреда, тя е неуспешна система, която не трябва нито да се прилага, нито да се насърчава.

Съществуват три подхода за категоризиране на *мекасид еш-шериа*. Първият подход се основава на видовете интереси или ползи, които ислямското право цели да запази. Този подход допълнително разделя *мекасид еш-шериа* на три аспекта: 1) съществени неща (*мекасид даруриййе*) 2) потребности (*мекасид хаджияя* и 3) подобрения (*мекасид тахсиниййе*). Основните неща от първа необходимост (*мекасид даруриййе*) са онези неща, които правят почтения и праведен живот, възможни. Учени като имам ел-Газали, Ибн Абдушшекур, Ибн ес-Субки и ел-Феттухи (Ибн ал-Неджар) определят тези цели като: религия (*ед-дин*), живот (*ен-нафс*), разум (*ел-акл*), потомство (*ал-несл*) и собственост (*ел-мал*). Целта на ислямското право е да запази тези основни ценности.

Потребностите (*мекасид хаджияях*) са тези, които са предназначени да облекчат хората от трудностите, тъй като ислямското право се основава на улеснението и предотвратяването на дискомфорта и затрудненията, независимо дали става въпрос за богослужение, ежедневни обичаи, социални и парични транзакции или наказателни процедури. Следователно, това са неща, чиято липса би причинила само някои неудобства, би нарушила богослужението на хората или би предизвикала смущения в иначе спокойния им живот. Потребностите са с по-малка степен на важност от нещата от първа необходимост (*мекасид даруриййе*).

Подобренията (*мекасид тахсиниййе*) са неща, които, макар и да не са необходими за оцеляването на човека, все пак служат за подобряване на живота и го правят по-лесен и по-приятен. Например, индивидуалното и общественото

възприемане на изискани маниери и благороден морал е опит да се постигне възможно най-висшия път в живота, път, по който хората се стремят да подобрят както вътрешните си качества, така и действията си. Въпреки това никой няма да бъде наранен или да понесе трудности, ако подобренията не се търсят. Съществените елементи на правото формират основата за неговите потребности на подобренията.

Вторият подход за категоризиране на *мекасид еш-шериа* се основава на степента на важност или спешност на даден проблем и води до по-нататъшното образуване на два вида. Първият вид се състои от т.нар. първични цели (*ал-мекасид ел-аслиййе*), т.е. такива, които възплъщават най-основните цели на Законодателя. По-фундаменталните или първичните цели възплъщават интерес, който е от първостепенно значение, за разлика от по-малко фундаменталните. Тази първа група неща от първа необходимост (*дарурийят айниййе*) се състои от задължения, които се изискват от всеки един мюсюлманин. На всеки отделен мюсюлманин е заповядано да пази своята религия на ниво доктрина и практика, както и да защитава и да опазва собствената си душа, живот и ум.¹

В този първи вид влизат колективните основни неща от първа необходимост (*дарурияят киффаййе*), които включват действия, целящи да защитят обществените интереси и да запазят социалния ред. Колективните неща от първа необходимост се постигат например чрез работата на тези, които заемат ръководни постове и които помагат за защитата и опазването на религията и правата на хората както в частната, така и в обществената сфера.

1 Abu Ishaq Ibrahim ibn Musa ibn Muhammad al-Lakhmi al-Shatibi, *Al-Muwafaqat*, въведение от Bakr ibn Abd Allah Abu Zayd, подреждане на текста, въведение, коментар и източник на хадиси от Abu Ubaydah Mashhr ibn Hasan Al Salman (Khorbar: Dar Ibn Affan, 1417 AH/1997 CE), vol. 2, стр. 300

Вторият вид, на който се разделят мекасид еш-шериа, са вторичните цели (*ел-мекасид ет-табиа*), които помагат за осъществяването на основните цели. Вторичните цели се разделят допълнително на три вида въз основа на степента, в която те потвърждават и подкрепят основните цели. Тип 1 включва тези, които укрепват основните цели, като ги правят привлекателни. Един пример за това е бракът (вторична цел), който е установен за създаване на потомство (основна цел).

Тип 2 включва второстепенни цели, които обезсилват първостепенните цели и които поради тази причина са невалидни. Пример за това са браковете, които се сключват, за да се позволи на жената да се омъжи повторно за първия си съпруг (*никях ет-техлил*), както и временен брак (*никях ел-мут'а*), всеки от които противоречи на основната цел на брака, а именно създаване на поколение и трайна съпругеска връзка. Тип 3 включва вторични цели, които нито подсилват основната цел, нито я обезсилват както като при тип 2. Този тип вторични цели включва случая на сключване на брак с някого с изричното намерение да му/й навреди, да узурпира нейното/неговото Аллахатство или някакъв друг мотив, който въпреки че може да застраши продължаването на брака, не гарантира неговото прекратяване.

И накрая, третият подход за категоризиране на мекасид еш-шериа се основава на степента, в която елементите обхващат различните постановления на ислямското право. Тази категоризация води до три разделения: 1) общи цели (*ел-мекасид ел-'амме*), 2) специфични цели (*ел-мекасид ал-хасса*) и 3) частични цели (*ал-мекасид ал-джузийе*). Общите цели са целите, които се отразяват във всички или в повечето области на религиозното законодателство. Запазването на петте основни цели - религия (*ед-дин*), живот (*ен-нафс*),

разум (ел-‘акл), потомство (ен-насл) и собственост (ел-мал) са включени сред общите цели на Шериата.

Специфичните цели са задачи, които са характерни за дадено постановление или набор от тясно свързани решения, като например целите на Аллахослуженията (мекасид ел-‘ибадат), целите на социалните или финансови транзакции (мекасид ел-му‘амелят) или целите на наказателните закони (мекасид-ел-джинаят). По същия начин те могат да бъдат цели на определена област от религиозното право, като например ритуалната чистота (ет-тахара), продажбите (ел-бую’) и др.

Частичните цели са тези, които се отнасят до конкретен въпрос или проблем. Категориите общи цели и частични цели се отнасят или за Шериата в неговата цялост или към всички случаи, свързани с определена област (като ритуалната нечистота, наказателното право и т.н.), докато това, което наричаме частични цели (ел-мекасид ал-джузиййе), се отнасят изключително до конкретен въпрос или проблем, или на конкретно доказателство, от което по-голямата цел на ислямското право се извежда.

Първа глава: Оъзнаването на *Мекасид еш-шериа* и значението им за съвременните методи за извличане на правни решения (*ел-Ифта*)

С оглед на постоянно променящите се обстоятелства, пред които е изправена мюсюлманската общност, съществува постоянна необходимост от мюфтии, т.е. лица, които, са квалифицирани да издават фетви или правни решения.

Въпреки това виждаме все повече неквалифицирани лица, които издават фетви, а достъпът до такива така наречени мюфтии е много лесен. Ето защо предлагам тук някои разяснения по отношение на *мекасид еш-шериа*, що се отнася до издаването на фетви, особено във връзка със съвременните въпроси.

Целта на ислямското право не е да се налагат трудности и неоправдани ограничения за хората, нито да ги остави свободни да задоволяват всяко тяхно желание и да се подчиняват на всяка тяхна прищявка. Следователно, моята цел в следващите страници е да обясня начините, по които този закон улеснява мюсюлманите и принципите, които ръководят тази благородна цел, като накрая им

дам обяснение на начина, по който следва да се извеждат решенията. По този начин се надявам да увелича максимално ползите, които законът предлага на Божиите служители, както в този, така и в следващия живот.

В този смисъл следващото обсъждане предлага разяснения по отношение на *мекасид*, тъй като те са свързани с издаването на фетви за нововъзникващи събития и ситуации на индивидуално и обществено ниво. Затова се изисква балансиран подход, като се избягват екстремизмът и прекалената небрежност.

Процесът на издаване на фетви играе важна роля. Като се има предвид влиянието, което фетвите имат върху живота на мюсюлманите и напътствията на материално и духовно ниво, всеки, който желае да издава фетви по отношение на нововъзникнали ситуации, трябва да бъде надлежно квалифициран за тази задача. Хората търсят мюфтии и учени, които да се занимават с непознати или плашещи събития, неразрешени спорове или трудни проблеми, особено в тази наша съвременна епоха с нейните особени обръквания, усложнения и бързи промени. Като се има предвид критичният характер на функциите, изпълнявани от мюфтиите, е от съществено значение работата, която те извършват, да подлежи на строга регулация и да не бъде поверявана на хора, които я приемат лекомислено и които не изпълняват условията за нейното изпълнение. Пророкът се въздържал от извършване на определени действия, ако те станат бремене за мюсюлманската общност. В школата по *ифта* (процесът на издаване на ислямски правни постановления) обаче се е появил подход към съвременните проблеми, който поставя прекомерен акцент върху снизходителността и улеснението. С оглед на тази реалност много юристи призовават за възможно най-голяма снизходителност в правните постановления

с надеждата да направят исляма по-привлекателен. Започнахме да ставаме свидетели на прекалено наблягане на улеснението (*тейсир*) и допускането на облекчения (*ел-ахз би'т-тераххус*), които накараха някои юристи да отхвърлят определени ислямски текстове или да ги тълкуват по начин, който не е лингвистично и юридически издържан. Всъщност Пророкът (С.А.С) предупреждава за опасността да се позволи на невежи хора да се произнасят по нововъзникнали дела или да предлагат свои собствени тълкувания на Корана поради сериозната вреда, която това може да нанесе както на религията, така и на нейните последователи.

В областта на съвременната *ифта* се наблюдават два противоположни подхода - единият - екстремизъм в строгостта и предпазливостта, а другият - прекомерна небрежност. Прекомерната строгост и предпазливост се характеризира с 1) безкомпромисно пристрастие към определена Аллахословска школа или в полза на конкретни възгледи или отделни учени 2) придържане единствено към повърхностните, буквални значения на религиозните текстове и 3) прекомерна наблягане на принципа *седд ез-зераи'*, т.е, забрана на всичко, което може да доведе до забранено действие.

Продукт на безкомпромисното поведение е религиозният фанатизъм. Религиозният фанатизъм се поражда от погрешното убеждение, че човек притежава единствената и неопровержима истина по въпросите на религиозното тълкуване. На свой ред това убеждение поражда затворено мислене, нереалистично високо мнение за себе си и враждебност към всеки, който има противоположни или конкурентни възгледи. Юрист или мюфтия, който се придържа към такова убеждение, ще възприеме крайна методология и ще се опита да наложи своите възгледи

на другите, като същевременно забранява възгледи или мисловни школи, различни от неговата, дори ако те имат добри доказателства в своя полза.

Ако експертите по мюсюлманско право са по-снизходителни в своите решения, които са признати за допустими, това би било много по-добре, отколкото да се натоварват хората с несъстоятелни общи забрани. Пример, в който това е постигнато, може да се види в случая с поклонението хадж. Непрекъснато се увеличава броят на поклонници в Мекка, което води до пренаселеност, дискомфорт и понякога и смъртоносни стълкновения. Тази ситуация е накарала някои учени да променят възгледите си по редица въпроси и всъщност да се противопоставят на преобладаващите учения, за да спестят на хората трудности и неудобства.

В случая с ритуала за хвърляне на камъчета през трите дни след празника Курбан Байрам (*‘Ид ел-Едха*), който съответства на 11-ти, 12-ти и 13-ти ден от *Зу‘л-Хидже*, започващ от пладне и продължаващ до залез слънце, мнозинството от юристите смятат, че хвърлянето на камъчетата след залез слънце не е валидно. Въпреки това редица проникателни учени и специалисти по фетви са на мнение, че хвърлянето им е допустимо след настъпването на нощта, което спестява на поклонниците неудобството от пренаселеността, която се случва през светлата част на деня. С оглед на трудностите, напрежението и неудобствата, причинени през последните години от изискването да се хвърлят камъчета само след пладне, може да има и основателна причина да се обмисли възможността този обред да бъде преди обяд, особено за поклонниците, които са ограничени във времето и които трябва да напуснат Мина на 12-ти ден от *Зу‘л-Хидже*. Следва да се има предвид, че ритуалите на хаджа, макар и основани на подражание

на Пророка, имат за цел също така да осигурят, доколкото е възможно, удобство и комфорт на поклонниците. Всъщност някои водещи учени от средите на наследниците на сподвижниците на Пророка са се произнесли в подкрепа на разрешаването на хвърлянето на камъчета преди обяд и това е решението, прието от школата на ханефиите в юридическата мисъл. Съвременните юристи трябва да издават фетви с оглед на променящите се обстоятелства в полза и на благосъстоянието на хората.

По същия начин, когато човек се придържа към повърхностните, буквални значения на религиозни текстове без по-дълбоко разбиране на посланието и основните цели, резултатът също ще бъде погрешен и изопачен. Този метод на боравене с религиозно-правни текстове е довел до забрана на много законосъобразни действия, до блокиране на редица начини за придобиване на знания и до принуждаване на много хора да напуснат исляма под претекст, че са нарушили ясно формулирани текстове. Резултатът е неудобство и трудност. Това е аналогично на движението на хариджитите и захиритите, които затруднявали както своите последователи, така и останалите.

Често се бърка, че наблягането на принципа *седд ез-зераи*⁴ е в съответствие с *мекасид еш-шериа*, тъй като е в съответствие с общия принцип за „постигане на полза и предотвратяване на вреда“, на който се основава Шериятът. Проблем обаче възниква, когато прекомерното използване на принципа води до вземане под внимание на въображаем източник на вреда за сметка на преобладаващите ползи.

Като в резултат на това ученият-юрист може да затвори вратата към ползата и неволно да наруши целите на Шерията. Примери за това явление са забрана на отглеждането на грозде поради опасения, че то може да

бъде използвано за производство на алкохол или забрана на съседите да живеят близо един до друг от страх хората да не влязат в незаконни сексуални отношения. Други примери са забраната на жените да работят извън дома или обявяването на всички банкови операции за незаконни поради опасения, че те могат да включват лихви.

В другия край на спектъра сме свидетели на прекомерно съсредоточаване върху улесняването на решенията. Такъв подход се отличава със следните характеристики: 1) неоправдано разчитане на понятието за човешки интерес (*маслаха*), дори когато това означава да се върви срещу установените ислямски текстове 2) прекомерна употреба на облекчения (*рухас*) и комбиниране на една правна школа с друга; и 3) юридическо избягване на предписанията на ислямското право.

Когато има противоречие между *маслаха* и текстовете доказателства и консенсуса, случаят трябва да се разгледа внимателно. Въпреки това някои съвременни юристи и мюфтии са склонни към прекомерно разчитане на *маслаха* дори ако това води до фетви, които са в противоречие с признатите текстовите доказателства. Пример за това е фетвата, издадена от бивш мюфтия на Египет за допустимостта на получаването на лихва от банка, въпреки че е известно, че тази лихва е незаконна и въпреки че такава фетва противоречи на ясни текстови доказателства.

Освен това няма нищо лошо в това човек да се възползва от правните облекчения, предвидени в Корана и Сунната. Всъщност по този въпрос Пророкът е казал: „Аллах е доволен, когато се възползваме от Неговите облекчения, така както Му е приятно да изпълняваме Неговите заповеди.“² Някои учени обаче търсят облекчения

2 Виж Nur al-Din Ali al-Haythami, *Majma al-Zawa'id wa Manba al-Fawa'id* (Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah, 1408 AH/1987 CE), vol. 3, стр. 162. “Ет-Табериани го предава в *Му'джем ел-Кебир*... и разказватиче в неговата

въз основа на конкретни тълкувания или приемат еkleктичен подход, който включва заемане от една или друга юридическа школа или учен, в зависимост от това коя от тях предлага най-снизходително решение.

Съществуват различни позиции по въпроса за приемането на постановления. Ако позицията, заета от един *муджтехид*, се окаже по-добре доказана от позицията, заета от други, тогава обикновеният човек трябва да приеме тази позиция. Не е допустимо хората да приемат облекчения на други учени, без да има ясна обосновка и регламент. Освен това макар че непрофесионалистът може да има право да приеме облекчения, обявени за допустими от мюфтия или *муджтехид* по негов избор, самият *муджтехид* или мюфтия трябва да издаде собствена фетва въз основа на собствените си изследвания и иджитхад.³

Някои учени са постановили, че човек може да приеме мнението на всеки учен, но само когато е под натиск и само ако не е воден от егоистични капризи или желания. Някои учени забраняват да се правят облекчения на снизходителност, основана на търсене на облекчения и улеснения, води до склонност да се подчиняваме на своите желания и нарушава реда, който Шериятът е призван да пази.

Както бе споменато по-горе, юридическото заобикаляне на предписанията на ислямското право представлява още една характеристика на школата на прекомерното улеснение. Много съвременни мюфтии са изпаднали в грешката да одобряват действия, които са забранени от разпоредбите. Такива действия включват съвременни

верига на предаване са надеждни.” Виж също Jalal al-Din Abd al-Rahman ibn Abu Bakr al-Suyuti, *Sahih al-Jami al-Saghir wa Ziyadatuh* (al-Fath al-Kabir), Muhammad Nasir al-Din al-Albani, (ed.), vol. 1, стр. 383, хадис № 1885.

3 Виж al-Shatibi, *Al-Muwafaqat*, vol. 5, бележка под линия; и Muhammad al-Dasuqi, *Al-Ijtihad wa al-Taqlid fi al-Shariah al-Islamiyyah* (Doha: Dar al-Thaqafah, 1987), стр. 233.

форми на продажба на кредит (*бей‘ ел-‘ине*), банкови транзакции, които включват лихварство, измамни начини за освобождаване на хората от от плащане на *зекят* или оправдаване на неизпълнението на задълженията и др. Всички тези неща са примери за правни хитрости и са осъдени от Шериата.

Въпреки това има начини, по които законът насърчава улесняването на морално отговорните мюсюлмани и принципите, които ръководят тази благородна цел. Тези методи включват гаранция, че решението се основава на знание и справедливост. Това изисква учените да се консултират заедно относно въпроса и да го разглеждат внимателно. Учените трябва да извършат прецизно и задълбочено проучване на случая, преди да издадат правно решение, в което трябва да се приложи принципът на *тейсир*. В този смисъл е важно да се осъзнаят предизвикателствата на съвременния свят и следователно новите ситуации, които възникват, отразявайки характера на времето, в което живеем и факта, че то се характеризира със свободен обмен на идеи и разработването на научни и технологични решения, предназначени за решаване на различни проблеми.

Учените трябва да посочват всички релевантни текстови доказателства и приложими правила, когато се произнасят в полза на слабо подкрепено снизходително становище. Учените трябва да предоставят допустима алтернатива, когато определят дадено действие като забранено. Мюфтията трябва също така да е готов да обясни мъдростта зад всяка забрана, която издава, като същевременно показва пътя към подходящи позволени алтернативи.

Учените юристи трябва да следват определени насоки, за да гарантират, че се реализират законни, признати от

исляма човешки интереси при извършването на иджтихад и издаването на правни постановления. Тези насоки диктуват, че мюфтията трябва:

- (а) да включи интересите на хората към целите на ислямското право;
- (б) да гарантира, че въпросният интерес не противоречи на нито един ислямски правен текст;
- (в) да провери дали въпросният интерес е безспорен или най-малкото, дали съществуват убедителни доказателства за неговата валидност;
- (г) да се увери, че въпросният интерес е универсален по своя характер; и
- (д) да гарантира, че вземането под внимание на въпросния интерес няма да застраши друг интерес с по-голяма или равна важност.

Юристите също така са длъжни да спазват принципа на освобождаване от трудностите/вредите (*раф‘ ел-харадж*) „щадене на морално отговорните лица от трудностите във връзка с изискванията на ислямското право към тях“⁴, като не издават фетви, чието изпълнение би наложило неоправдани затруднения за съответното лице. Юристите и мюфтиите трябва да вземат предвид въпроса дали дадено приложение на даден текст ще осъществи желаната цел или не, и по този начин да отделят необходимото внимание на очакваните последици от издаването на снизходително решение.

Учените трябва също така да проучат общоприетите обичаи, които са релевантни за прилагането на по-облекчено решение. Думата „обичаи“ тук означава „разбиранията, които са се вкоренили в съзнанието на хората и това, което е било сметено за приемливо от хората със здрав

4 Виж Adnan Muhammad Jumah, *Raf al-Haraj fi al-Shariah al-Islamiyyah* (Damascus: Dar al-Imam al-Jari, 1979), стр. 25.

разум.⁴⁵ И накрая, когато един учен казва, че не знае нещо, това изказване не трябва да се разглежда като уронване на авторитета му по какъвто и да било начин.

5 Muhammad Bazmul, *Taghayyur al-Fatwa* (Al-Thuqbah: Dar al-Hijrah, 1415 AH/1994CE), стр. 56.

Глава втора: Разбиране за *Мекасид еш-шериа* чрез културното развитие

Юридическото изследване на човешката цивилизация и развитие (*фикх ел-умран*) дълго време е било пренебрегвано. От съществено значение е учените да се върнат към целите на ислямската правна система и да препрочетат предписанията на исляма в светлината на тези цели, за да се подобри юридическото разбиране на мюсюлманите за културата и цивилизацията и да се възстанови доверието им в тяхната религия. За да се повиши цивилизационното съзнание, трябва винаги да имаме предвид, че като човешки същества ни е възложена двойната задача да се покланяме единствено на Аллах, и да населяваме и развиваме земята.

Въпреки това ние сме в криза в тези области и тя се корени в неспособността ни да разберем нашата религия и какво означава истинска религиозност. Ние също така не успяваме да разпознаем правата и задълженията, произтичащи от членството в едно общество. Осъзнаването (*уа‘и*) е ясно осъзнаване, както логическо, така и интуитивно ниво на това, което трябва да се осъществи на практическо ниво.

Аллах укорява народите [т.е. цивилизацията на Ад и Семуд, споменати в Корана], които са постигнали големи

успехи в строителството, използването на ресурсите и производството на инструменти и оборудване, докато дръзко отхвърляли Неговите заповеди. Деградацията на духовния живот на тези хора дори довела до тяхната смърт. Общественияте институции целят да подобрят цивилизацията чрез развиване на интегрално човешко същество и насърчаване на процеса на морален и материален прогрес и обновление чрез идеологически, поведенчески и материални реформи. Индивидите трябва да развият по-добро съзнание за своето място в този свят.

Методът за анализ на обществата и изучаване на причините за индивидуалната и колективната трансформация е едно от най-ефективните средства за насърчаване на необходимите промени и реформи и разрешаване на социалните кризи. Основавайки се на концепцията за социологията на Ибн Халдун, аз се стремя да обърна внимание на причинно-следствените връзки, които Ибн Халдун наблюдавал, и да попитам как тези връзки могат да бъдат трансформирани в практически механизми за преодоляване на сегашния упадък на обществото и за справяне с несигурността на бъдещето. Целта на “юриспруденцията на социалното развитие” е да се възстанови връзката между юриспруденцията, като движеща сила за действие и общественото разбиране, което посочва пътя за правилни и подходящи действия.

Този клон на юриспруденцията се отличава с пет основни характеристики: 1) Аллах е създал човешките същества, за да се покланят и да служат на своя Създател, както и да развият и да правят земята просперираща; 2) една от най-основополагащите цели на ислямското право е да се населява и култивира земята по начин, който укрепва и носи полза на човечеството; 3) някои изисквания на този закон са насочени не към отделни мюсюлмани, а към

мюсюлманската общност като цяло, с цел да се облагодетелства цялата общност, без да се натоварва прекомерно никой от нейните членове; 4) на мюсюлманската общност е възложена задачата да свидетелства истината пред останалия свят чрез демонстриране на добри дела както с думи, така и с действия, и да следва пътя на умереността във всички неща и 5) следването на религиозния път на умереност води до равновесие между земното, материалното благополучие и духовното усъвършенстване.

Ибн Халдун е казал: “Цивилизацията е проклятието на [истинското] развитие.”⁶ Това се случва, когато материалното развитие доведе едно общество до ниво на такова Аллахатство и лукс, че то изпада в морален упадък и съсредоточаване на националното Аллахатство в една привилегирована класа, което от своя страна води до падение на държавата.⁷ Юриспруденцията на човешкото развитие е част от един нов подход, от който се нуждаят мюсюлманските общества, тъй като те напредват в области като банковото дело, медицината, политиката и други сфери на човешката дейност.

Независимо от това, колкото и велика да е една цел, тя никога не може да бъде успешна, ако тези, на които е възложено да я изпълнят, не разбират добре своята задача и започват работата без необходимите умения и знания. Ето защо е от съществено значение да се възродят основните идеи на исляма сред мюсюлманите и след това да се работи за по-силното им внедряване в съзнанието им.

Пророкът изпълнил тази роля, когато предизвикал голямо цивилизационно движение в Медина, което след това се разпространило по целия свят. Това развитие в

6 Abu Zayd Abd al-Rahman ibn Muhammad ibn Khaldun, *Al-Muqaddimah*, vol. 3, стр. 877.

7 Виж Muhammad Abid al-Jabiri, Fikr ibn Khaldun: *Al-Asabiyyah wa al-Dawlah: Maalim Nadariyyah Khalduniyyah fi al-Tarikh al-Islami*, 7th edn., (Beirut: Markaz Dirasat al-Wahdah al-Arabiyyah, 2001), стр. 233ff.

мюсюлманския свят се забавя през последните няколко века. Следователно, нашата цел при полагането на основите на юриспруденцията на човешкото развитие е да събудим отново съзнанието на мюсюлманите и по този начин да дадем необходимия тласък за провеждане на социални и културни реформи и промяна.

Съществуват три основни отправни точки за повишаване на осведомеността за юриспруденцията на човешкото развитие. Първо, задълбочаване на информираността на хората относно целите на ислямското право, като се свързват правните постановления с тези цели и по този начин се помогне на мюсюлманите да разберат как да си създадат цялостна представа за религията като път към щастие в този и в отвъдния живот. В този дух, насърчавайте преданото служене на Аллах, ясното мислене и искрените усилия, посветени на размисъл върху знаменията от Корана. Съсредоточаването върху Божественото в тези знамения трябва да разтвори сърцата на хората и да ги доближи до техния Създател.

Образовайте хората за целите на ислямското право при издаването на правни решения, като се споменават причините за тях и скритите цели зад тях. Това включва прилагането на принципа на улеснението (*ет-тайсир*) в ситуации, които включват трудности и спешна нужда. Освен това забраните трябва да се въвеждат постепенно и на хората трябва да им се предоставят позволени алтернативи, когато даден начин на действие е забранен, и да се вземат предвид постоянно променящите се нужди и обстоятелства. Освен това обяснявайте религиозните постановления в светлината на петте основни неща, които ислямът цели да запази - религия, живот, разум, потомство.

Второ, обърнете по-голямо внимание на природните и хуманитарни науки, изкуството и ги интегрирайте

с различните области на религиозно-правните науки. Приносът на исляма към науката, изкуството и културата е непреходно и ценно наследство, което не бива да се забравя и трябва да бъде продължено. Както нашите предшественици, които са живели по време на религиозно пробуждане, така и днешните мюсюлмани ще бъдат снабдени с необходимите инструменти за конструктивно, ислямски обосновано човешко развитие. Трето, за да задълбочим разбирането на хората за това какво означава да бъдеш „свидетел“ в смисъла, за който се говори в знамението от Аллах в Корана: „И така ви сторихме общност по средата – за да сте свидетели за хората и Пратеника да е свидетел за вас.“ (Сура ал-Бакара, 143). Свидетелят трябва да е добре запознат с това, за което той или тя свидетелства, и да е в състояние да представи на другите убедителни доказателства и аргументи, както и трябва да може ясно да предаде посланието си.

Глава трета: Осъзнаване на целите и кризата на религиозния екстремизъм

Освен вярата, най-големите благодеяния, които Аллах може да даде на своите раби, са благополучието и сигурността. Запазването на сигурността в едно общество е една от най-основните цели на Шериата. Като такава тя е едно от най-важните задължения на управника. Ето защо действията, които дестабилизируют обществото, нарушават неговата сигурност и тероризират мюсюлманите и немюсюлманите, с които мюсюлманите имат пакт за ненападение, са престъпления срещу човечеството, които ясно се противопоставят на общата цел на Шериата. Тревога буди и фактът, че фанатици преравяват трудове по юриспруденция (фикх) в търсене на изказвания на известни учени, които могат да използват, за да оправдаят действията си или правни решения по конкретни ситуации, които те да използват като претекст за своите актове на враждебност и агресия.

Съществуват три вида юридическо тесногърдие, които служат за дестабилизиране на държави и застрашават сигурността на хората. Те се изразяват в: 1) атомистичен поглед към религиозно-правните текстове, при който не се вземат предвид цялостните цели на

Шериата, а се правят погрешни изводи от юридически текстови доказателства, без да се отчитат последиците и непредвидените обстоятелства, свързани с такъв извод, и неговото практическо приложение; 2) неспособност да се отговори на важни въпроси, свързани със значението и необходимостта от джихад; и 3) погрешни подходи към издаването на правни решения, които на свой ред водят до неправилно прилагане на тези решения.

Необходимостта да се поддържа сигурността в обществото по време на напрежение или криза може да принуди властимащите да вземат допълнителни предпазни мерки, за да затегнат наблюдението на това, което считат за източници на опасност и да приемат строги мерки за възпиране. Тези мерки могат да дадат резултат, ако се предприемат в отговор на чисто конкретна физическа заплаха. В този случай обаче на бойното поле на идеологическите убеждения и влияния единствената подходяща мярка са разумното мислене, неопровержимите доказателства и умерените, справедливи религиозни концепции, които не се отличават нито с екстремизъм, нито с небрежност.

Идеологическата криза в някои мюсюлмански общества пороци екстремистки възгледи както по религиозни, така и по политически и социални въпроси. Причините за този екстремизъм са многобройни и сложни, но най-много са липсата на правилно разбиране на мюсюлманските правни текстове и непознаване на целите на Шериата по отношение на джихада и процеса на повеляване на доброто и порицаване на злото. Що се отнася до позицията на Шериата по отношение на „съвременните“ усилия за джихад, много от тях, не са легитимни и не носят ползи за постигане на мир. Всъщност те причиняват големи страдания.

Джихад е религиозен юридически термин за съпротива срещу агресия.⁸ Значението на термина джихад и неговите юридически употреби се основават на трибуквения корен дж-х-д, който предава смисъла на усилие и стремеж в разпространяване на посланието на вярата и приканване на хората да я приемат. По този начин джихадът е институционализиран като средство за запазване на религията, защита на тези, които разпространяват нейното послание, защита на мюсюлманските територии и противопоставяне на агресорите.⁹

Концепцията и практиката на мирния джихад могат да се превърнат в жизнено важно средство за изграждане на идеално общество, в което преобладават сигурността и стабилността. Разбран и изпълняван по предназначение, джихадът е неразделна част от проекта за реформи, подкрепян от исляма в борбата срещу безразсъдните капризи, потисничеството и безполезните обичаи и начин на живот. Следователно, когато на мюсюлманите им липсва това разбиране, ще им липсва и морална сила, от която се нуждаят, за да изпълнят отговорността си да бъдат свидетели на истината.

Принципът на „повеляване на одобряването и забравяне на порицаването“ има роля в насърчаването на сигурността в обществото и правдата, което очевидно е от полза както на индивидуално, така и на общностно ниво.

8 Основата на думата джихад е полагане на максимални усилия за постигане на нещо. В този смисъл той може да се свърже с постоянния стремеж към интелектуална, морална и духовна висота по пътя на добрите дела. Обвързването на джихад само с военното дело и още повече, възприемането му като синоним на религиозна война е резултат от историческите и социополитически обстоятелства съпътствали развитието на мюсюлманите. (бел. ред.)

9 Виж Abu al-Abbas Ahmad ibn Abd al-Halim ibn Taymiyyah al-Harrani, *Majmu Fatawa Shaykh al-Islam Ahmad ibn Taymiyyah*, съставен и подреден от Abd al-Rahman ibn Muhammad ibn Qasim al-Asimi al-Najdi al-Hanbali, подпомаган от сина си, Muhammad (Riyadh: Matabi al-Riyad, 1381-1383 AH/1961-1963 CE), vol. 6, стр. 396.

Тази практика следва да се разглежда като общностно задължение (*фард кифайе*), въпреки че може да се превърне и в индивидуално задължение (*фард 'айн*). Като се има предвид този принцип, въпросите на тълкуването не са обект на критика. Промените трябва да бъдат ограничени до това, което изисква ситуацията. Човек трябва да се отвращава от злото в сърцето си при всички обстоятелства. Степента на осъществяване на промяна чрез думи и действия зависи от възможностите и обстоятелствата. Човек може да не е в състояние да насърчава добродетелта и да предотврати порока поради страх от преследване или друга вреда. Ако има два конкуриращи се възгледа за повеляване на доброто и порцаване на злото и се знае, че едното е безполезно, то трябва да се изключи от внимание.

Накрая, висшите цели на Шериата налагат забраната на въоръжените бунтове, като се има предвид, че онези, които в хода на мюсюлманската история са се бунтували срещу своите лидери, рядко са постигали целите, заради които са се разбунтували. Това по никакъв начин не означава, че трябва да се задоволяваме с несправедливо положение. По-скоро това означава, че трябва да се избере по-малката от двете злини. По-добре е да се предложи меко назидание, като същевременно проявяваме търпение и постоянство.

Глава четвърта: Осъзнаване на целите и тяхното въздействие върху начина на мислене на мюсюлманите

Изключително важно е да се разбере начинът на мислене на мюсюлманите и да се проучат причините за неговия упадък. Също така е крайно необходимо да се разработи методология, използваща инструменти, подходящи за мюсюлманските общества, вместо да се прави опит да се разберат нещата чрез постмодернистична и светски ориентирана хуманистична философия. Изследването трябва да включва анализ на мюсюлманския дискурс и оценка на това доколко той хармонизира с промените, настъпващи в съвременното общество, за да служи като средство за положителна промяна. *Мекасид* трябва да се използват при регламентирането и насочването на разработването на ислямските правни постановления.

Учените са се опитали да идентифицират и разберат нарушенията в мюсюлманския начин на мислене, които са се отразили негативно на мюсюлманските общности. Много от тях обясняват упадъка на мюсюлманския начин на мислене с негативното взаимодействие между

божественото откровение и човешкото тълкуване, между ислямското право и човешките обичаи, както и между рационалността и субективния опит. Традиционните инструменти за разбиране на Корана и Сунната са били повлияни от мистични тълкувания и философски доказателства. Това, в допълнение към безплодните дебати, водещи началото си от твърденията на спекулативното богословие, твърдите пристрастия в полза на конкретни юридически аргументи и мисловни школи, политическа тирания, лични интереси и борба за власт, е подкопало способността на мюсюлманската общност да постигне реален напредък. Освен това епистемологичните инструменти и изследователски методологии, използвани от някои учени, произтичат от светска интелектуална среда, където заключенията не се основават на определящи текстове от Корана и Сунната или на юридически принципи, извлечени от тези два източника.

В светлината на посочените различни причини за упадъка на мюсюлманското мислене, вярвам, че най-добрият път напред е използването на методология, основана на целите. Надявам се, че тази методология ще съживи мюсюлманската мисъл и разсъждения. Първо, *мекасид еш-шария*, като методология, осигурява връзката, която обединява всички клонове на ислямското законодателство, т.е. на равнището на ритуала, обичая, социалния живот, съдебната система и на всички останали. Второ, разглеждането на *мекасид еш-шария* като универсален, всеобхватен набор от принципи служи за регулиране на разбирането за нещата и изяснява истинските цели на човешкото съществуване, включително начина, по който човек трябва да живее и да се отнася към другите хора, с обстоятелствата в живота си и със законите на Вселената. Трето, хората навсякъде по света имат вродена склонност да търсят Висша сила във

вселената, да се отдадат на тази сила и да се подчиняват на заповедите и забраните на тази Сила, без да търсят материална изгода за себе си. Това е сферата, в която законът на божествено-човешкия и небесно-земния отговор действа.

Четвърто, изследването на трудовете, написани върху *мекасид еш-шария*, разкрива, че техните автори са били религиозни и социални реформатори, като са възстановили връзката с универсалните принципи на ислямското право и са изпълнявали собствената си роля в юридическите изследвания и в издаването на постановления по отношение на новопоявили се ситуации. На пето място, фрагментацията, слабостта и невежеството, които понастоящем засягат мюсюлманската общност, отвличайки вниманието на отделните мюсюлмани от същественото и лишавайки ги от възможността да бъдат креативни и продуктивни, налагат бързо да се премине към възстановяване на универсалните, основни принципи и цели на ислямското право. Шесто, за да се коригират недостатъците в начина на мислене на мюсюлманите, трябва да се постави акцент върху *мекасид еш-шария*, който ни предпазва от крайности във всяка посока, като ни снабдява с рационални принципи които разобличават илюзиите, празните спекулации, необоснованите възгледи и мнения с недостатъчно доказателства в тяхна полза.

При обсъждането на ислямския рационализъм и неговото влияние върху съвременната философия, е важно да се отбележи, че интелектуалният възход на материализма и натурализма вече са достигнали своя връх, от който неизбежно ще започнат да отстъпват. Според някои съвременни философи това е неизбежната съдба на рационалистичния, светски хуманизъм и материалистическата идеология. Критиката на рационализма се подхранва и краят му се ускорява от разпространението

на философията на деконструктивизма, която нанася смъртоносен удар на всички постоянни значения и факти. Твърди се, че Жак Дерида, Мишел Фуко и други съвременни западни мислители са допринесли за теоретизирането на деконструктивизма като постструктуралистичен етап от човешката история, който изпразва постмодернистичните философии от всякакъв смисъл.

Религиозните и метафизичните съображения очевидно нямат място в постмодернистката философия. Постмодернизмът приема, че Вселената се състои само от материя, която е в постоянно движение, без произход или че самото използване на думи като истина, сигурност, същност и идеалистични мотиви, е свързано с регресия към необоснован метафизичен възглед за Вселената. Не съществува централен, всеобхватен ред, а само малки, самостоятелни редове, всеки от които се движи около себе си.

В постмодернистката мисъл няма такова нещо като неоспорим факт. По-скоро има факти, формулирани от самите хора, които избират собствените си убеждения, независимо от това колко странни или необичайни са те. Освен това моралната система в постмодернистката епоха не е подчинена на абсолютни ценностни съображения или на определени стандарти, които се спазват и уважават въз основа на културен и религиозно обоснован консенсус. По-скоро постмодернистката етика се основава на споразумения с ограничена, временна легитимност в областта на сигурността, икономиката, медиите и т.н., и се диктува от интересите на индивидите или институциите, които контролират обществото.

Политиката на постмодернизма допринесе за създаването на нов световен ред, който е въведен от глобалния капитализъм. Целта беше да се убедят държавите да се отворят за мултинационалните корпорации и вноса, като

трансформират политическите им елити в инвестиционни партньори, а населението им - в потребители. Това подкопава демократичното развитие и религиозността, културната и националната идентичност.

Тези аспекти на постмодернистката философия оказват дълбоко влияние върху арабската и мюсюлманската култура и мисъл. В съответствие с тази философия и политика, са направени опити за деконструиране и реинтерпретиране на текстовете на Корана в съответствие с капризите и желанията на читателите. От гледна точка на тази философия Сунната трябва да бъде премахната под претекст, че се основава на думи и действия на човешко същество, което не се различава от нас, и че условията, които са преобладавали по времето на Пророка и неговите сподвижници, се различават твърде много от нашето време. Сега ни остава да изясним значението на тези събития за процеса на формиране на здрав мюсюлмански манталитет във време, когато фундаменталната роля на разума е поставена под въпрос.

Глава пета: Кризата с осъзнаването на целите и нейното въздействие върху социалните действия

Маргинализирането на целите на ислямското право е довело до прекомерна строгост в някои ситуации и прекомерна снизходителност в други, и също така е довело до появата на злини, които далеч надхвърлят очакваните ползи. Следващата дискусия разглежда този въпрос, представя начини за пробуждане на съзнанието и показва как религиозното пробуждане може да послужи за противодействие на религиозната прекомерност, за разпространение на любовта и хармония, да ни помогне да видим целенасочеността на красотата и естетиката и да ни помогне да оценим ролята на мюсюлманската жена в обществото.

Идеологическият екстремизъм представлява сериозна заплаха за обществото. За да се противодейства на религиозни ексцесии, трябва да се даде приоритет на разпространението на юриспруденцията на обновяването и на цивилизационната еволюция. По този начин в стремежа си да се справи с екстремизма и кризата, която той породил в съвременността, нашият образovan елит трябва да се заеме

с популяризирането на юриспруденцията на обновяването, като същевременно проучва различни възможности за развитие, а не да се затварят като в кули от слонова кост, откъдето могат да теоретизират и да предлагат временни решения.

Като пример може да се посочи доминиращата мюсюлманска гледна точка на прекомерна предпазливост по отношение на свободното време и спорта. Въпреки това една от целите на създаването на разумни закони, които са от значение за живота на хората, е да се осигурят позволени, привлекателни заместители на забранените действия. Трябва да преразгледаме спешно някои действия, които са били обявени за забранени в миналото поради опасения, че те могат да доведат до други действия, които са изрично забранени от ислямското право. Примерите включват спортни дейности в различните им форми за мъже и жени, както и целенасоченото изкуство, развлекателни хобита, образователни игри, пътувания, туризъм и други. Сунната на Пророка всъщност насърчава формите на развлечение и отдих. Пророкът е разрешил на някои абисинци да практикуват своя спорт в джамията му; позволил е на две млади момичета да пеят за Айша; разрешил е да се играе с кукли; разрешил е и свободното време, шегите, състезанията и други видове отдих. Всичко това показва, че точно както нашата религия изисква сериозност, усилия и борба, тя също така позволява различни форми на отдих, развлечение и почивка.

За да се противопоставим на екстремизма, е също така жизненоважно да съживим и вкореним чувството на патриотизъм в съзнанието на гражданите. Трябва да насадим в съзнанието на хората и сърцата им най-голямата цел на тяхното съществуване, а именно да служат на Аллах, така че това съзнание да повлияе на начина, по който

живеят. Също така, ние трябва да укрепим и задълбочим чувството на хората за принадлежност към техния духовен център, който Аллах е почел, като го е избрал за място, където да разкрие Неговото последното послание на човечеството, и място, към което всички мюсюлмани трябва да се обръщат ежедневно в молитва.

Освен това е от съществено значение да се формулират политики и закони, които уреждат живота на отделните граждани и регулират обществените дела. Такива политики и закони са предпоставка за напредъка и развитието на обществото, тъй като те въплъщават принципите на обществото по отношение на правата и задълженията на гражданите. Едно от основните изисквания за патриотичното мислене е образователните и медийните институции да осъществяват отговорността си да повишават съзнанието както на отделния човек, така и на колективно ниво. Нашите образователни институции имат задължението да формулират целенасочен, интегриран план за формиране на характера на индивида и да вдъхнат на него/нея необходимото цивилизационно съзнание.

Сферата на чувствата на любов и привързаност значително се е стеснила. Има хора, които ограничават проявите си на привързаност до себе си и на най-близките си, като същевременно изглеждат безразлични за другите членове на обществото. Класически пример за това е трибализмът. Човек обаче открива, че дори любовта на хората към най-близките им хора, включително съпрузи, деца, братя и сестри често остава неизразена нито с думи, нито с действия. Всъщност най-важната причина за някои разрушени семейства е липсата на любов към съпругите или неспособността да се изрази адекватна привързаност към тях.

Възхищавам се на силната емоция, която Пратеникът проявил, когато по време на проповедта му в джамията

влизат двамата му внуци – Хасан и Хусейн, което го накарало да слезе от минбера, да ги прегърне и целуне по бузите.

Още по-удивителен е начинът, по който той проявявал обич към животните и дори към неодушевените предмети! Когато се изкачвал на планината Ухуд, той казал: „Ето една планина, която ни обича и която ние също обичаме!“¹⁰

„Наистина, Аллах е красив и обича красотата.“¹¹ Тази псентенция, изказана от Пратеника, призовава мюсюлманите да приемат красотата, с която Аллах е надарил Космоса, да я подхранват в себе си и, когато нейните прояви сякаш липсват, да я съзерцават в ума си. Колкото по-голямо е въздействието на тези възприятия на красотата върху човека, който ги преживява, толкова по-ясно те ще се отразят в неговото/нейното поведение, и той/тя ще може да живее в хармония с реалността и законите на космоса.

Ролята на красотата в промяната и трансформацията е пренебрегната в усилията за реформи, и по-специално при мюсюлманите, както се вижда от оттеглянето от изкуствата и личния опит, както и от отсъствието на усилия за насърчаване на естетическото съзнание. Като се има предвид, че красотата и съвършенството са сред божествените атрибути и че Аллах обича да вижда ефектите от Своята благодат и красота в Своето творение, тогава както ислямското право, така и здравият разум диктуват, че великолепият Божий замисъл трябва да се проявява във всички наши дела.

Шериатът също така се занимава с важността на това да извършваме добре нашата работа, да поддържаеме добра хигиена и спретнат външен вид, като всичко това показва, че външната красота е една от целите на ислямското право. Как би могло да бъде другояче, след като на мюсюлманите е заповядано да наблюдават и съзерцават красотата на

10 *Sahih al-Bukhari*, хадис № 4083, и *Sahih Muslim*, хадис № 1392.

11 *Sahih Muslim*, хадис № 91.

Божие творение, което се проявява в небето и звездите, планините и потоците, флората и фауната? Красотата допринася за умереността на поведението и изтънчеността на характера, като същевременно смекчава суровия характер и непримиримостта. В същото време тя поражда желание да се търси доброто в различните обстоятелства и добродетелите в другите хора вместо да обръщаме внимание на техните недостатъци и грешки. Любителят на красотата не си позволява да живее в състояние на униние и безличие, раболепие и цинизъм. Всъщност трябва да възстановим естетическите ценности при мюсюлманите, които могат да възродят чувствата на любов и доброта както у нас, така и у другите, докато излекуваме белезите, оставени от омразата и насилието, които са помрачили красотата на живота и нарушават отношенията между всички живи същества.

Важно е да се обърне внимание на факта, че е възникнала практика, която е съсредоточена върху правни въпроси, свързани с жените, които се фокусират върху такива въпроси като например дали те трябва да носят свободна, разкроена върхна дреха, дали трябва да им бъде разрешено да пътуват без *махрам* (роднина от мъжки пол със степен на родство, която изключва брак с въпросната жена), и други подобни въпроси. Въпреки важноста на тези въпроси те не трябва да получат приоритет пред по-важните въпроси, на които се отделя недостатъчно внимание, като например правата на жените, тяхната роля и участие в развитието на институциите на обществото. Това явление ограничава ролята на жените и подкопава техния потенциал. Трябва да преминем от отбранителна позиция, в която жените са маргинализирани, в нападателна, като се ангажираме с прогресивни проекти за развитие, които откриват нови перспективи в области от жизненоважно значение за света.

Освен това ограничените възможности за критично и обективно мислене на много образовани мюсюлманки може да попречи на множество инициативи за развитие. Всъщност ние се надяваме да видим пробуждане произлизащо от разбирането за общите цели на религията и даващо практически идеи, които могат да бъдат приложени в проекти за развитието на ролята на жената в обществото. Време е теоретиците да слязат от кулите си от слонова кост и да участват в работата на реалното изграждане, като развиват концепции за свобода, справедливост, равенство, възраждане и цивилизация.

Заклучение

На този етап възникват някои въпроси: Защо мюсюлманите толкова се страхуват от предложението за нови идеи или обективни решения на настоящите ни кризи, основани на социални и философски анализи, които ни позволяват да проверим приемливостта или неприемливостта на новите идеи спрямо утвърдените ценности на нашата религия? Защо винаги гледаме на един мислител като на бунтовник срещу религията и заговорник срещу мюсюлманите, особено в момент, когато някои атеистични мислители се завръщат към исляма и се отказват от съвременния рационализъм? Дали негативните исторически образи на някои мислители са ни накарали да не се възползваме от теориите за промяна или проекти за реформи, прилагани в други части на света въз основа на споделени човешки ценности, които заслужават внимание и приложение?

С цел да се помогне на широката общественост да разбере и приложи по-добре *мекасид еш-шериа* и да помогне на юристите да се произнасят по новопоявили се ситуации в светлината на това разбиране, има нужда от по-нататъшни изследвания и книги по тази тема. *Мекасид еш-шериа* обхваща всички клонове на мюсюлманската

вяра и са в основата на всички мюсюлмански решения. Мюсюлманинът, който разбира тези цели и начина, по който те са свързани с цялостната рамка на ислямското право, ще се предпази от отклонения и ще осъзнае действията, които трябва да избягва. Той/тя ще знае кои действия трябва да бъдат приоритетни в дадена ситуация и кои от тях могат да бъдат разумно отложени за по-нататък във времето. Също така, той/тя ясно ще разбира ползите от Шериата за мъжете, жените и децата, и щастието, и удовлетворението, които могат да дойдат от съзнателното практикуване на религията, основано на разбирането на *мекасид еш-шериа*.

Информация за автора

Муфсир Бин Али ел-Кахтани понастоящем е доцент по методология на основите на ислямската юриспруденция (*Усул ел-Фикх*) в Университета по нефт, газ и минерали „Крал Фахд“ в Дахран, Саудитска Арабия.

Поредицата на Международния институт по ислямска мисъл (ИИТ) „Книги в резюме“ е ценна колекция от ключови публикации на Института, написани в съкратен вид, за да даде на читателите основна представа за съдържанието на оригинала.

Разбирането на *Мекасид еш-шериа* призовава за развитие на юридически усет, който да е фино настроен към висшите цели и мъдрости на ислямските постановления, чиито задачи са формулирането на нова методология за разбиране на низпосланите текстове и реформиране на мюсюлманската мисъл и нейното прилагане. Ел-Кахтани обръща внимание на разбирането на различните нива на *мекасид*, включително разграничаването на първичните цели (*ел-мекасид ел-аслиййе*) и вторичните цели (*ел-мекасид ет-таби‘иййе*). Той твърди, че положителното разбиране на целите на Шериата трябва да доведе до положително човешко, както и културно развитие в мюсюлманските общества.

Особено силна страна на този труд е прилагането от страна на автора на висшите цели и задачи на Шериата в различни области на юриспруденцията, като например при извеждането и издаването на религиозни постановления (*ифта*), както и към важни социални теми и предизвикателства, пред които са изправени мюсюлманските общества днес. Те включват ролята и статута на жените, проблемите на екстремизма и небрежността, неправилното прилагане и злоупотребата с Шериата, кризата на мюсюлманската мисъл и необходимостта да се противодейства на религиозната крайност. Освен това въпроси, които често се пренебрегват, но които са важни за психическото благополучие и общественото благосъстояние, включително нуждата от отдих и развлечение, както и активното развитие и насърчаване на естетиката и хармонията, също се оценяват и дискутират.

Поредицата на Международния институт за ислямска мисъл (ИИТ) „Книги в резюме“ е ценна колекция от ключови публикации на Института, написани в съкратен вид, предназначени да дадат на читателите обща представа за съдържанието на оригинала.

Разбирането за Мекасид еш-шериа: съвременна перспектива призовава към развиване на юридически усет, който да е фино настроен към висшите цели и задачи на мюсюлманските постановления, чиито цели са формулиране на нова методология в разбирането на низпосланите текстове и реформиране на мюсюлманската мисъл и нейното прилагане.

Авторът обръща внимание на важността на разбирането на различните нива на *мекасид* (цели), включително разграничаването на първичните цели (*ал-мекасид ел-аслиййе* и вторичните цели (*ел-мекасид ет-табиййе*). Ел-Кахтани твърди, че положителното разбиране на целите на Шериата трябва да доведе до положително човешко и културно развитие в мюсюлманските общества.

Истинската сила на този труд обаче е в това, че авторът прилага висшите цели и задачи към различни области на юриспруденцията, като например, при извеждането и издаването на религиозни постановления (*ифта*), както и към важни социални въпроси и проблеми в мюсюлманските общества като екстремизъм, джихад, повеляване на доброто и забрана на порицаването, социална промяна, криза на мюсюлманската мисъл, противодействие на религиозната прекомерност, необходимост от отдых и развлечение, гражданство и принадлежност към нацията, разпространение на естетиката и хармонията в исляма, както и ролята на мюсюлманските жени в обществото.

